

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/184368,Najstarsze-polskie-swieto-narodowe.html>
18.04.2024, 02:03

Najstarsze polskie święto narodowe

Data publikacji 02.05.2023

Uchwalona 3 maja 1791 roku przez Sejm Czteroletni Konstytucja była „ostatnią wolą i testamentem gasnącej Ojczyzny”, a po utracie przez Polskę niepodległości przez 123 lata rozbiorów przypominała o polskiej suwerenności. W czasach istnienia PRL 3 maja był zwykłym dniem pracy. Komunistyczne władze nie zamierzały świętować rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Obchodziła je natomiast opozycja, narażając się w ten sposób na represje ze strony aparatu komunistycznego.

Święto Konstytucji 3 Maja było w PRL świętem zakazanym. Decydowały o tym dwa czynniki. Przede wszystkim tradycja państwowych obchodów rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja była związana z myślą niepodległościową narodu i suwerenności państwa, co w warunkach uzależnienia Polski od Związku Sowieckiego stanowiło problem dla komunistycznych władz w Polsce. Drugą kwestią było podniesienie w PRL do rangi święta państwowego obchodów „Dnia Międzynarodowej Solidarności Klasy Robotniczej” powszechnie nazywanym „Świętem Pracy” lub „1 Maja”. Spontaniczne i wpływające z narodowego DNA upamiętnianie rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, było konkurencją dla 1-majowego partyjnie reżyserowanego święta, które w nowych realiach uzyskać miało status jednego z najważniejszych świąt państwowych.

Demonstracja NSZZ Solidarność w dniu 3 maja 1982 r. na Placu Zamkowym, źródło AI/PN

Dramatyczne walka o godne obchody

Nie od razu Święto Konstytucji 3 Maja zostało przez komunistów zakazane. W 1945 r. świętowano na szczeblu państwowym – wprowadzono uroczystości propagandowo

przystrojono portretami Lenina, ale twórców konstytucji, reformatorów z okresu Sejmu Czteroletniego, komunistyczny aparat propagandowy próbował przedstawić niemal jako protoplastów „ludowej Polski”.

Szybko zorientowano się o nieszczerych zamiarach komunistów i już w 1946 r., w dzień rocznicy uchwalenia konstytucji, w wielu miastach odbyły się antyrządowe manifestacje, które władza komunistyczna brutalnie stłumiła. Szczególnie dramatyczny przebieg miały wydarzenia w Krakowie, gdzie po uroczystej mszy w Kościele Mariackim uformował się wielotysięczny pochód. W trakcie przemarszu pod budynek komitetu PPR, uczestnicy demonstracji wznosili okrzyki: „Precz z Bierutem!”, „Precz z terrorem UB!”. Do rozproszenia tłumów władze użyły oddziałów Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Do demonstrantów strzelano z broni maszynowej, śmierć poniosło kilkanaście osób, kilkaset zostało rannych (oficjalne dane nie są znane). **Po tych wydarzeniach uroczystości „3 Maja” komunistyczne władze starały się ograniczyć do minimum, aby finalnie zakazać świętowania w 1951 r.**

Spółeczeństwo polskie nie respektowało tego zakazu. Co roku w dniach poprzedzających 3 maja, na murach miast pojawiały się malowane farbą hasła, m.in. „Niech żyje 3 Maja”. Wielu Polaków, szczególnie ci mieszkający w domach prywatnych, mimo kontroli ze strony milicji i kar, przetrzymywało do 3 maja obowiązkowo wywieszane na Święto Pracy flagi państwowe.

Święto Konstytucji 3 Maja trwało w PRL także w zakamuflowanej formie, jako święto kościelne ku czci Najświętszej Marii Panny Królowej Polski. Komuniści starali się, aby uroczystości kościelne nie miały wymiaru patriotycznego. Jednak pomimo prób zastraszenia księży ze strony aparatu bezpieczeństwa PRL (m.in. przez wezwania ich na przesłuchania), nabożeństwa 3-majowe kończyły się często odśpiewaniem hymnu „Boże coś Polskę” lub „Roty”.

Nowe porządki

Wyraźny, choć nadal nieoficjalny, powrót Polaków do celebrowania obchodów święta Konstytucji 3 Maja przyniosły lata 70. wraz z powstaniem demokratycznej opozycji. Szczególnie młodzież ukochała sobie to święto, najpierw członkowie Ruchu Młodej Polski, potem studenci ze Studenckich Komitetów Solidarności w Gdańsku, Warszawie, Krakowie, składali kwiaty pod pomnikami bohaterów narodowych lub na Grobie Nieznanego Żołnierza. Zgromadzenia te kończyły się zwykle interwencją milicji i aresztowaniami.

Całkowicie otwarcie obchodzono święto 3 Maja po utworzeniu Solidarności w 1981 r., patriotyczne manifestacje odbywały się we wszystkich większych miastach Polski.

W stanie wojennym w 1982 r. majowe święto miało już jednak zupełnie inny przebieg. W Warszawie, po uroczystej mszy w katedrze na Starym Mieście, tłumy demonstrantów wyszły na plac Zamkowy, niosąc biało-czerwone flagi. Manifestacja została zaatakowana przez jednostki ZOMO, które użyły armatek wodnych i gazów łzawiących.

Wielu uczestników protestu zostało rannych lub aresztowano. Korespondenci zagraniczni podawali, że stolica w tym dniu przypominała obleżone miasto. Wojsko obstawiło mosty i budynki rządowe, władze wprowadziły godzinę milicyjną, a nad miastem krążyły helikoptery. Podobne demonstracje, na mniejszą skalę odbyły się w Krakowie, Gdańsku i w innych miastach:

Bogu ducha winne płyty chodnikowe latały w powietrzu, paliły się flagi, budowały się barykady, milicja dzielnie waliła, na razie w tarcze [...] Miały miejsce potyczki na Moście Śląsko-Dąbrowskim, na stacji i w innych nie mniej ciekawych miejscach, jak na przykład koło Zamku, Sejmu i Domku Baby Jagi, czyli KC PZPR” – opisywała wydarzenia w stolicy w dniu 3 maja 1982 r. Dorota Suchorowska-Śliwińska w swych zapiskach z okresu stanu wojennego.

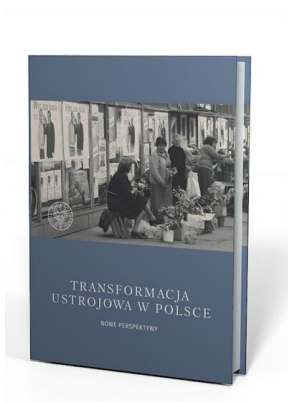
W Dzienniku Telewizyjnym manifestacje określono standardowo, jako „próby odzyskania wpływów przez siły wrogie socjalizmowi.” Demonstracje 3-majowe i „odwetowe” działania reżimu PZPR-owskiego powtarzały się w kolejnych latach.

Swobodne obchody święta „3 Maja” zostały ponownie zorganizowane dopiero w 1989 r., po obradach „Okrągłego stołu”. 6 kwietnia 1990 r. Sejm odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej przegłosował ustawę przywracającą rocznicę uchwalenia pierwszej polskiej konstytucji, jako oficjalne święto narodowe.

W 2021 r. , nakładem IPN, ukazała się książka pt. **„Niezależne obchody świąt narodowych 3 Maja, 15 Sierpnia, 11 Listopada w latach 1978-1989. Wybór źródeł”**. Autorami książki są Piotr Byszewski i Aneta Nisiobęcka. Publikacja zawiera dokumenty dotyczące organizowanych przez opozycję antykomunistyczną niezależnych obchodów świąt narodowych, a także przeciwdziałań aparatu bezpieczeństwa PRL wobec tych przedsięwzięć. Znalazły się w niej sporządzane przez Departament III MSW i podległe mu struktury terenowe plany działań, ankiety operacyjne oraz meldunki sytuacyjne. Sięgnięto po dokumentację pochodzącą z materiałów spraw i teczek pracy tajnych współpracowników SB biorących udział w przygotowywaniu obchodów oraz samych uroczystościach. [Niniejszą publikację można nabyć stacjonarnie lub online.](#)

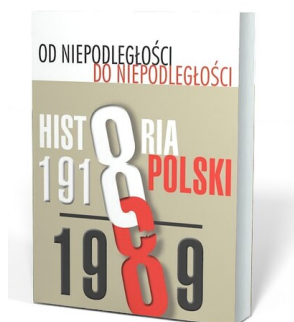

W 2022 r. nakładem wyd. IPN ukazała się książka pt. „**Transformacja ustrojowa w Polsce. Nowe perspektywy**”. Autorami książki są Michał Przeperski, Daniel Wicenty. Transformację ustrojową w Polsce należy rozpatrywać nie tylko jako fenomen historyczny, lecz także jako proces przebiegający w sferze społecznej, politycznej czy ekonomicznej. Dla jej badaczy podejście interdyscyplinarne jest nie tyle szansą, ile koniecznością. Niniejszy tom zawiera analizy prozopograficzne, politologiczne, historiograficzne, filozoficzne czy socjologiczne tego zjawiska. Każdy artykuł stanowi próbę spojrzenia na wydarzenia i procesy rozgrywane się w dziedzinie władzy, życia społecznego i gospodarczego oraz w służbach specjalnych z nowej perspektywy. [Niniejszą publikację można nabyć stacjonarnie lub online.](#)

W 2023 r. IPN wznowił książkę pt. „**Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918-1989**”. Autorami są: Adam Dziurok, Marek Gałęzowski, Łukasz Kamiński, Filip Musiał. Popularny wykład najnowszej historii Polski. W opracowaniu tym ujęto szerzej niż w podręcznikach szkolnych zagadnienia szczególnie ważne dla pamięci narodowej. Historycy przedstawili osiągnięcia i niepowodzenia niepodległego państwa polskiego, odbudowanego w 1918 r. po ponadwiekowej niewoli, zmagania obywateli Rzeczypospolitej z nazizmem niemieckim i bolszewizmem sowieckim, a później z powojennym zniewoleniem komunistycznym. [Niniejszą książkę można nabyć w naszych księgarniach stacjonarnie lub](#)

[online.](#)

Zachęcamy do wysłuchania audycji pt. „**Postępowa konstytucja, reakcyjne święto**”, która została wyprodukowana w 2005 r. przez Radio Kraków we współpracy z krakowskim oddziałem IPN. W audycji wzięli udział historycy: prof. Ryszard Terlecki i dr hab. Zdzisław Zblewski. Wspomnienia naocznych świadków wydarzeń – Jana Deszcza i Henryka Świątko – zaczerpnięto z archiwalnej audycji Piotra Derlatki. W roli lektora czytającego fragmenty archiwalnych tekstów prasowych wystąpił Jakub Kosiniak.

Zachęcamy również do zapoznania się z artykułami opublikowanymi w portalu przystanekhistoria.pl, które poświęcone są obchodom święta Konstytucji 3 maj:

- Ryszard Śmietanka-Kruszelnicki, [Święto 3 maja w czasach Polski „ludowej”](#)
- Filip Musiał, [Wokół symboli narodowych i Święta Trzeciego Maja](#)
- Grzegorz Majchrzak, [Bitwa o most, czyli 3 maja 1982 r. w Warszawie](#)